

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Η' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ

«ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ»
18-20 Σεπτεμβρίου 2006 - Βόλος

ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ
τοῦ κ. Δημητρίου Καϊμάκη

1.

Ο Ισραήλ όπως και πολλοί άλλοι σύγχρονοί του λαοί παρουσιάζει μεγάλο αριθμό γιορτών που δε σχετίζονται πάντοτε με την καθαυτό λατρευτική του ζωή. Πρόκειται κυρίως για οικογενειακές ή φυλετικές γιορτές που επισημαίνουν διάφορα γεγονότα, όπως ο απογαλακτισμός του παιδιού (Γεν. 21,8), ο γάμος ενός ατόμου (Γεν. 29,22 κ.εξ.) ή ακόμη και ο θάνατος (Γεν. 23,2, Β' Βασ. 1, 11-12, 17 κ.εξ.). Η αγροτική ζωή έδινε συχνά την ευκαιρία στο λαό να χαρεί και να γιορτάσει με διάφορες εκδηλώσεις. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το κούρεμα των ζώων (Γεν. 38, 12, Α' Βασ. 25, 2-38, Β' Βασ. 13, 23-29). Όπως θα δούμε και στη συνέχεια οι τρεις βασικές γιορτές του Ισραήλ συνδέονται με τη ζωή των αγροτών ή των βοσκών. Ακόμη διάφορα γεγονότα της δημόσιας ζωής γίνονταν αφορμή για να γιορτάσουν με τραγούδια και χορούς. Η ενθρόνιση ενός βασιλιά, πχ. συνοδευόταν από ανάλογες εκδηλώσεις.

Πολλές είναι οι γιορτές για τις οποίες δεν έχουμε αρκετές πληροφορίες, που γιορτάζονταν σε κατά τόπους ιερά του Ισραήλ (Ωσ. 4,15, 12,12. Αμ. 4, 4-5 κ.λπ.).

Στο βιβλίο των Αριθμών (κεφ 28-29) γίνεται αναφορά στις κυριότερες γιορτές του αρχαίου Ισραήλ.

Αναφέρεται το καθημερινό λατρευτικό τυπικό, η προσφορά για τα Σάββατα, η νέα σελήνη, η γιορτή του Πάσχα και των Αζύμων, η γιορτή των Εβδομάδων, η πρώτη μέρα του νέου έτους, ημέρα του Εξιλασμού και η γιορτή της Σκηνοπηγίας. Οι γιορτές αυτές είναι καταναμημένες στον ετήσιο λατρευτικό κύκλο, όπως αυτός υπήρξε κατά την εποχή του Έσδρα.

Αργότερα προστέθηκαν και άλλες γιορτές στο θρησκευτικό ημερολόγιο του Ισραήλ. Ορισμένες από αυτές δε διατηρήθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα όπως η γιορτή για την κατάληψη της ακρόπολης της Ιερουσαλήμ από το Σίμωνα τον Μακκαβαίο, η γιορτή για τα ξύλα που προορίζονταν για το βωμό, ή ακόμα, η γιορτή του Νικάνορα. Άλλες γιορτές που καθιερώθηκαν την ίδια περίοδο με τις προηγούμενες διατηρούνται μέχρι και σήμερα, όπως η γιορτή των Πουρίμ, η γιορτή του Εγκαινιασμού του ναού (Χανουκά) και η γιορτή του Εξιλασμού.

2.

Τρεις ήταν οι μεγάλες προσκυνηματικές γιορτές του αρχαίου Ισραήλ. Η γιορτή των Αζύμων, η γιορτή των Εβδομάδων και η γιορτή της Σκηνοπηγίας. Σ' αυτές προστέθηκε και η γιορτή του Πάσχα, η οποία τελικά συνδέθηκε με τη γιορτή των Αζύμων.

2.1 Η γιορτή του Πάσχα και των Αζύμων

Την εποχή της Καινής Διαθήκης το Πάσχα ήταν η κατεξοχήν γιορτή των Εβραίων, κάτι που δε συνέβαινε από την αρχή στη λατρευτική ζωή του λαού του Θεού. Οι πληροφορίες που έχουμε στην Παλαιά Διαθήκη δεν είναι πολλές, αλλά και αυτές που υπάρχουν δεν είναι εύκολο να ερμηνευτούν. Μια σχετικά ξεκάθαρη εικόνα που έχουμε για το Πάσχα και τα Άζυμα βρίσκεται στον Ρ. Εκεί σε μια σειρά από χωρία (Λευιτ. 23, 5-8, Αριθ. 28, 16, 25, Εξ. 12, 1-20 και 40-51) περιγράφονται ουσιαστικά οι δυο γιορτές.

Το Πάσχα γιορτάζεται όταν υπάρχει πανσέληνος, τον πρώτο μήνα της χρονιάς, την άνοιξη. Από τις 10 του μήνα κάθε οικογένεια διαλέγει ένα αρσενικό και άρτιο πρόβατο ενός έτους, που το θυσιάζουν στις 14 του μήνα μετά τη δύση του ήλιου. Με το αίμα του ραντίζουν τους παραστάτες της πόρτας του σπιτιού. Το ζώο στη συνέχεια πρέπει να ψηθεί και να καταναλωθεί όλο την ίδια νύχτα που έχει πανσέληνο. Δεν πρέπει να

σπάσουν τα κόκαλά του και αν τυχόν μείνουν υπολείμματα του κρέατος αυτά πρέπει να καούν. Το δείπνο περιέχει ακόμη πικρά χόρτα και άζυμο ψωμί. Όσοι συμμετέχουν στο δείπνο πρέπει να είναι ντυμένοι σαν ταξιδιώτες. Στην περίπτωση που η οικογένεια έχει λίγα μέλη, πηγαίνει να δειπνήσει σε γείτονες. Στο δείπνο αυτό έχουν δικαίωμα να συμμετάσχουν σκλάβοι και ξένοι μόνο εάν αυτοί έχουν περιτιμηθεί.

Την επόμενη μέρα, δηλαδή τη 15η, αρχίζει η γιορτή των Αζύμων. Οι πιστοί απομακρύνουν όλο το ψωμί που έγινε με μαγιά και για επτά μέρες δεν τρώνε παρά μόνο άζυμο ψωμί. Την πρώτη και τελευταία μέρα του διαστήματος αυτού δεν εργάζονται και συμμετέχουν σε μια θρησκευτική σύναξη.

Το Δευτερονόμιο μας δίνει μερικές ακόμη πληροφορίες, που διαφοροποιούν λίγο όσα αναφέραμε πιο πάνω (Δευτ. 16, 1-8). Σύμφωνα μ' αυτές το ζώο πρέπει να θυσιαστεί κατά τη δύση του ήλιου και όχι στο σπίτι του καθενός, αλλά στο ναό του Γιαχβέ στην Ιερουσαλήμ, όπου μαζεύονται όλοι οι πιστοί, τρώνε το θυσιασμένο ζώο και την επόμενη μέρα επιστρέφουν στα σπίτια τους.

Αναφορά στα Άζυμα έχουμε ακόμη σε δυο θρησκευτικά ημερολόγια (Εξ. 23,115, 34,18), όπου δεν γίνεται καμία μνεία του Πάσχα. Η ιδιαιτερότητα του Δευτερονομίου έγκειται στο ότι μετατρέπει τη γιορτή του Πάσχα από οικογενειακή σε προσκυνηματική γιορτή. Αυτό συνέβη γιατί το Δευτερονόμιο πιστεύει στη μοναδικότητα του τόπου λατρείας, ότι δηλαδή μόνο στο ναό της Ιερουσαλήμ πρέπει κανείς να λατρεύει το Θεό. Με τον τρόπο αυτό και επειδή οι δυο γιορτές ακολουθούν η μια την άλλη, γίνονται και οι δυο προσκυνηματικές και ουσιαστικά εννοούνται ως μια ενιαία γιορτή.

Από πού όμως προέρχεται η γιορτή του Πάσχα; Πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα για ιεροτελεστία που σχετίζεται με τη ζωή των βοσκών. Είναι μια θυσία που προσφέρεται από νομάδες ή ημινομάδες, όπου δεν είναι απαραίτητη η παρουσία ιερέα και δε χρησιμοποιείται θυσιαστήριο. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η χρησιμοποίηση του αίματος του ζώου για να απομακρυνθούν δυνάμεις που προκαλούν το κακό (Έξ. 12,23) και να διαφυλαχτούν τα κοπάδια.

Σε κάθε περίπτωση το Πάσχα είναι μια αρχαία γιορτή και προέρχεται από την εποχή που οι Ισραηλίτες ζούσαν ακόμη ως ημινομάδες. Υπάρχει σίγουρα και πριν από την έξοδο από την Αίγυπτο αφού γνωρίζουμε ότι οι Εβραίοι βγήκαν στην έρημο για να γιορτάσουν το Πάσχα (Εξ. 5,1).

Τα Άζυμα, όπως φανερώνει και η λέξη, είναι ψωμιά για την παρασκευή των οποίων δε χρησιμοποιήθηκε μαγιά. Η ομώνυμη γιορτή άρχισε με το θερισμό του κριθαριού (Δευτ. 16,9). Για επτά συνεχείς μέρες έτρωγαν ψωμί φτιαγμένο από καινούργιους μόνο σπόρους εκείνης της σοδειάς. Η γιορτή συμβολίζει μια καινούργια αρχή και έχει τον χαρακτήρα της προσφοράς των πρώτων καρπών (Λευιτ. 23,9-14). Όμως η πραγματική γιορτή που συνδέεται με τη συγκομιδή σιτηρών είναι η γιορτή των Εβδομάδων. Η περίοδος δηλαδή της συγκομιδής των σιτηρών αρχίζει με την γιορτή των Αζύμων και τελειώνει με τη γιορτή των Εβδομάδων.

Η γιορτή των Αζύμων άρχισε να λατρεύεται μετά τη μόνιμη εγκατάσταση των Εβραίων στη γη Χαναάν για τον απλούστατο λόγο ότι για να γιορταστούν τα Άζυμα χρειάζεται να γίνει συγκομιδή δημητριακών η οποία ήταν δυνατό να γίνει μετά την κατάληψη μέρους τουλάχιστον της Χαναάν από τους Εβραίους.

Αντίστοιχη γιορτή που να συνδέεται με το θερισμό των δημητριακών είχαν και οι Χαναναίοι και θεωρείται πιθανόν ο Ισραήλ να δέχτηκε μια σχετική επίδραση στη λατρευτική του ζωή. Δυο στοιχεία της γιορτής αυτής όμως θεωρούνται καθαρά στοιχεία ισραηλιτικά : η σύνδεση της γιορτής με το Σάββατο και η διάρκεια της λατρείας για επτά μέρες.

Τα Άζυμα ως αγροτική γιορτή δεν είχε καθορισμένη ημερομηνία γιατί συνδεόταν όπως είπαμε με τη συγκομιδή. Ως μήνας γιορτασμού θεωρείται ο Αβίβ κατά τη διάρκεια του οποίου τα σιτηρά ήταν έτοιμα για θερισμό.

Είδαμε ότι το Πάσχα γιορταζόταν τον ίδιο μήνα με τα Άζυμα και μάλιστα όταν είχε πανσέληνο. Η μεταρρύθμιση του Ιωσία, με τα θεολογικά δεδομένα της, συνένωσε τις δυο γιορτές και έκανε και το Πάσχα προσκυνηματική γιορτή. Συνέπεια της αλλαγής αυτής ήταν να γιορτάζονται και τα Άζυμα την ίδια ημερομηνία με το Πάσχα που είχε δική του καθορισμένη ημερομηνία. Αυτό ακριβώς μας πληροφορεί και το Λευιτ. 23,5-8.

Σε όλες τις παραδόσεις, τα Άζυμα (Εξ. 23,15, 34,18, Δευτ. 16,3) ή το Πάσχα (Δευτ. 16,1 και 6) ή το Πάσχα και τα Άζυμα (Εξ. 12,23-27 και 39 J, Έξ. 12,12-13 και 17 P) συνδέονται με την έξοδο από την Αίγυπτο. Στο κεφ. 12 της Εξόδου το τυπικό των δυο γιορτών ενσωματώνεται στην ίδια διήγηση που συνδέεται με την έξοδο.

Δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η θρησκεία του Ισραήλ είναι μια ιστορική θρησκεία και πως ο Ισραήλ πιστεύει πως ο Θεός του παρεμβαίνει κατά καιρούς στην πορεία της ιστορίας του λαού του. Το Πάσχα είναι μια γιορτή που υπήρχε από την εποχή που ο λαός βρισκόταν ακόμη στην Αίγυπτο. Με την εγκατάστασή του ο Ισραήλ στη γη Χαναάν δανείστηκε πιθανόν, όπως αναφέραμε, από τους Χαναναίους τη γιορτή των Αζύμων που γιορταζόταν την ίδια εποχή με το Πάσχα, την άνοιξη. Μια τέτοια εποχή λοιπόν παρενέβη ο Γιαχβέ στην ιστορία και οδήγησε το λαό του έξω από την Αίγυπτο. Είναι η εποχή που μπορούμε να αναφερθούμε στην αρχή της ιστορίας του Ισραήλ ως λαού. Οι γιορτές λοιπόν του Πάσχα και των Αζύμων συνδέονται με την

ανάμνηση αυτών των βασικών γεγονότων όσον αφορά την ιστορία της σωτηρίας του λαού του Θεού. Αυτή η σύνδεση αρχικά έγινε ξεχωριστά με την κάθε μια από τις γιορτές και στη συνέχεια, πολύ γρήγορα, όπως ήταν φυσικό, με την ενιαία γιορτή την οποία αποτέλεσαν.

2.2 Η γιορτή των Εβδομάδων

Η δεύτερη μεγάλη ετήσια γιορτή που συνδέεται με θερισμό και πιο συγκεκριμένα με το θερισμό του σιταριού (Εξ. 34,22), είναι η γιορτή των Εβδομάδων. Ονομάζεται έτσι γιατί γιορτάζεται επτά εβδομάδες μετά τη γιορτή των Αζύμων. Η γιορτή των Εβδομάδων κλείνει τον κύκλο των εργασιών για το θερισμό των δημητριακών τον οποίο ανοίγει η γιορτή των Αζύμων, όπως είδαμε πιο πάνω, με το θερισμό του κριθαριού. Στο Λευιτικό (Λευιτ. 23,15-21) διαβάζουμε σχετικά : «Θα μετρήσετε επτά πλήρεις εβδομάδες από την επόμενη του Σαββάτου εκείνου κατά το οποίο θα φέρετε το δεμάτι για να το προσφέρετε... στον Κύριο. Θα μετρήσετε πενήντα μέρες ως την επόμενη του έβδομου Σαββάτου και τότε θα προσφέρετε στον Κύριο αναίμακτη θυσία από σιτηρά». Ακολουθούν θυσίες ζώων, ενώ «ο ιερέας με ειδική τελετουργική κίνηση προσφέρει δυο αρνιά με τα ψωμιά της πρώτης σοδιάς στον Κύριο για τους ιερείς». Ακολουθεί ιερή σύναξη ενώ οι πιστοί δεν ασχολούνται με καμιά χειρονακτική εργασία.

Πρέπει λοιπόν να περάσουν πενήντα μέρες από τα Άζυμα για να έρθει η γιορτή των Εβδομάδων η οποία στα ελληνικά ονομάζεται Πεντηκοστή. Τις πρώτες αναφορές στην ελληνική ονομασία της γιορτής τις έχουμε στο Β΄ Μακ. 12, 31-32 και Τωβ. 2,1.

Το χαρακτηριστικό στοιχείο της γιορτής αυτής ήταν η προσφορά δυο ένζυμων άρτων σε αντίθεση με την προσφορά άζυμων άρτων που συνδέεται με τη ζωή του λαού στην έρημο. Η χρησιμοποίηση ένζυμου άρτου συνδέεται με τη μόνιμη εγκατάσταση του λαού στη γη Χαναάν.

Δεν υπάρχουν πληροφορίες στην Καινή Διαθήκη για το πότε άρχισε να γιορτάζεται η γιορτή των Εβδομάδων. Στο βιβλίο της Εξόδου 23,16, 34,22 αναφέρεται μαζί με τις άλλες σημαντικές γιορτές, δηλαδή τα Άζυμα και τη γιορτή της Σκηνοπηγίας. Και αυτή η γιορτή συνδέθηκε με τη σωτηρία του λαού του Θεού. Ο Ισραήλ πιστεύει πως είναι μια γιορτή κατά την οποία οι πιστοί θυμούνται τη διαθήκη που έκλεισε ο Θεός μαζί τους στο Σινά.

Στο βιβλίο των Ιωβηλαίων γίνεται σύνδεση της γιορτής με όλες τις συμφωνίες που έκλεισε ο Γιαχβέ με το λαό του από τη εποχή του Νώε μέχρι το Σινά. Η κοινότητα του Κουμράν που χρησιμοποιούσε για τον εαυτό της τον όρο κοινότητα της Καινής Διαθήκης γιόρταζε τη γιορτή αυτή ως την πιο σπουδαία από τις γιορτές. Αντίθετα, στον ορθόδοξο Ιουδαϊσμό η γιορτή των Εβδομάδων είχε δευτερεύουσα σημασία. Στη Μισνά δεν υπάρχει ειδική ενότητα γι' αυτήν, όπως υπάρχει για τις άλλες γιορτές. Μόνο από το 2ο αι. μ.Χ. και εξής οι ραββίνοι δέχονται πως η Πεντηκοστή γιορτάζεται για να θυμάται ο λαός του Θεού την παράδοση των δέκα εντολών στο Μωυσή στο όρος Σινά.

Η χριστιανική γιορτή της Πεντηκοστής είχε από την αρχή μια τελείως διαφορετική σημασία. Σύμφωνα με το Πράξ. κεφ 2 συνδεόταν με την έκχυση του Αγίου Πνεύματος και την εξάπλωση της εκκλησίας σε όλο τον κόσμο. Είναι προφανές πως για τη γιορτή αυτή δεν υπάρχει καμιά σχέση με την αντίστοιχη του Ισραήλ.

2.3 Η γιορτή της Σκηνοπηγίας

Η Τρίτη στη σειρά από τις μεγάλες γιορτές του αρχαίου Ισραήλ είναι η Σκηνοπηγία. Ήδη η ονομασία της γιορτής μας οδηγεί σε λάθος παραστάσεις. Για τη λατρευτική εκδήλωσή της ο Ισραήλ δεν έστησε ποτέ σκηνές. Η εβραϊκή ονομασία της είναι σουκκότ, που θα μπορούσε να μεταφραστεί ως καλύβες και ανταποκρίνεται πολύ περισσότερο στα δεδομένα της γιορτής. Αναφορά σ' αυτήν υπάρχει στο Δευτερονόμιο το Λευιτικό, στον Έσδρα και τον Ζαχαρία (Δευτ. 16,13, 16. Λευιτ 23,34. Έσδρ. 3,4. Ζαχ. 14,16,18.). Σε πιο παλιά ισραηλιτικά ημερολόγια η γιορτή ονομάζεται γιορτή της Συγκομιδής (Εξ. 23,16 και 34,22).

Η γιορτή αυτή ήταν ουσιαστικά η πιο σπουδαία, γι' αυτό και πολύς κόσμος πήγαινε στα Ιεροσόλυμα στο ναό για να προσφέρει τις θυσίες του. Το Λευιτικό την ονομάζει γιορτή του Γιαχβέ (Λευιτ. 23,39), ενώ ο Ισραήλ τη χαρακτηρίζει ως την κατεξοχήν γιορτή (Ιεζ. 45,25). Ταυτίζεται με τη γιορτή του Γιαχβέ που γιορτάζεται κάθε χρόνο στη Σηλώ (Κριτ. 21,19). Ο πατέρας του Σαμουήλ πήγαινε κάθε χρόνο στο ιερό με την ευκαιρία αυτής της γιορτής (Α΄ Βασ. 1,3). Ο Ζαχαρίας αγγέλλει πως όλα τα έθνη θα ανεβαίνουν κάθε χρόνο στα Ιεροσόλυμα για να λατρεύσουν το Γιαχβέ κατά τη γιορτή της Σκηνοπηγίας (Ζαχ. 14,16). Για τον Ιώσηπο η γιορτή αυτή είναι η πιο μεγάλη και η πιο 'άγια' γιορτή των Εβραίων (Αρχαιολ. VIII, IV, 1).

Τα αρχαία κείμενα δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία όσον αφορά το χαρακτήρα της γιορτής. Πρόκειται για μια αγροτική γιορτή της συγκομιδής των καρπών (Εξ. 23,16). Αφού τελειώσει η συγκομιδή των τελευταίων καρπών, αφού βγάλουν το λάδι από την ελιά και στύψουν τα σταφύλια, ευχαριστούν το Θεό για τα αγαθά

που τους πρόσφερε.

Ο κόσμος χαίροταν ιδιαίτερα αυτή τη γιορτή. Σύμφωνα με το βιβλίο των Κριτών (21,19,21) οι αποδεκατισμένοι Βενιαμινίτες απήγαγαν τις νεαρές κοπέλες από τη Σηλώ που είχαν βγεί στα αμπέλια και χόρευαν για τη γιορτή του Γιαχβέ. Η Μισνά (Taanith IV, 8) κατά πάσα πιθανότητα παραδίδει μια πολύ παλιά παράδοση σύμφωνα με την οποία νέες κοπέλες της Ιερουσαλήμ έβγαιναν με άσπρα φρεσκοπλυμένα ρούχα και πήγαιναν στα αμπέλια και χόρευαν και τραγουδούσαν. Αυτό πρέπει να γινόταν κατά τη γιορτή της Σκηνοπηγίας. Αλλά και την εποχή της Π. Διαθήκης η γιορτή γιορταζόταν με διασκέδαση και χορό. Πολλά ευσεβή και σημαντικά μέλη της κοινότητας χόρευαν και τραγουδούσαν στα υπόστεγα του ναού κρατώντας αναμμένους πυρσούς.

Η γιορτή, όπως και οι προηγούμενες διαρκούσε επτά μέρες. Οι πιστοί πήγαιναν για προσκύνημα στο ναό στην Ιερουσαλήμ και έμεναν σε καλύβες που έφτιαχναν πρόχειρα με κλαδιά και φύλλα δέντρων. Στον Έσδρα γίνεται η σύνδεση της γιορτής με την εποχή που ο λαός ζούσε στην έρημο, μετά την έξοδο από την Αίγυπτο (Έσδρ. 8,13.18). Για μια ακόμη φορά η επέμβαση του Γιαχβέ στην ιστορία για τη σωτηρία του Ισραήλ δίνει τη δυνατότητα να συνδεθεί και αυτή η γιορτή με την αρχή της λατρείας και της ιστορίας του λαού του Θεού.

Η γιορτή της Σκηνοπηγίας γιορταζόταν στην αρχή του έτους, δηλαδή το φθινόπωρο (Εξ. 23,16). Επειδή ήταν και αυτή αγροτική γιορτή, συγκομιδής, η ημερομηνία της δεν ήταν ακριβώς καθορισμένη και εξαρτιόταν από το χρόνο ωρίμανσης των καρπών. Λίγο πριν ή λίγο μετά την αρχή του έτους. Ακριβής ημερομηνία δίνεται στο Λευιτικό (Λευιτ. 23,34, πρβλ. Αριθ. 29,12). Η γιορτή άρχιζε στις 15 του έβδομου μήνα του έτους της άνοιξης και διαρκούσε επτά μέρες στις οποίες προστέθηκε και μια όγδοη κατά την οποία έκλεινε η γιορτή. Η ίδια ημερομηνία αναφέρεται και στον Ιεζεκιήλ (Ιεζ. 45,25). Και αυτή η γιορτή άρχισε να γιορτάζεται στον Ισραήλ μετά τη μόνιμη εγκατάσταση στη γη Χαναάν και συνδέεται προφανώς με τη συνήθεια που είχαν οι χωρικοί να στήνουν στο χώρο της δουλειάς, στα αμπέλια κυρίως, καλύβες από κλαδιά για να προφυλαχθούν από τον καιρό. Η γιορτή γινόταν αρχικά σε εξωτερικό χώρο (Κριτ. 21,19-21). Στο Δευτερονόμιο διατηρείται το όνομα της γιορτής, δεν υπάρχουν όμως καλύβες για τον εορτασμό. Οι πιστοί υποχρεώνονται να έρθουν να προσφέρουν θυσία στο μοναδικό τόπο λατρείας που δεν είναι άλλος από το ναό στην Ιερουσαλήμ.

Όπως συνέβη με το Πάσχα, και αργότερα με την Πεντηκοστή, η γιορτή της Σκηνοπηγίας συνδέεται με την ιστορία της σωτηρίας του λαού του Θεού. Οι Ιουδαίοι πρέπει να μείνουν σε καλύβες για να θυμούνται την εποχή που οι πρόγονοί τους, μετά την έξοδο ζούσαν επίσης σε καλύβες (Λευιτ. 23,43). Πρόκειται βέβαια για δευτερεύουσα ερμηνεία, που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Οι Εβραίοι έμειναν στην έρημο σε σκηνές και όχι σε καλύβες, όπως γινόταν στη γιορτή. Πάντως από νωρίς συνδέθηκε με τη σκηνή του μαρτυρίου και την ανάγνωση του Νόμου (Δευτ. 31,9-13). Μετά την κατασκευή του ναού η όποια αναφορά στον καιρό της ερήμου χάνει τη σπουδαιότητά της. Είναι χαρακτηριστική η παρατήρηση του βιβλίου του Ησαΐα (Ησ. 33,20) : « Η Σιών είναι ο τόπος που γιορτάζουμε...είναι μια σκηνή που δεν μετακινείται». Με τον τρόπο αυτό η γιορτή παίρνει ένα καινούργιο νόημα. Θυμίζει την επιλογή της Ιερουσαλήμ ως κατοικίας του Γιαχβέ και τη διαθήκη του με τον οίκο του Δαβίδ. Οι παραδόσεις εκλογής έπαιξαν εδώ προφανώς το ρόλο τους.

2.4 Η γιορτή της Προτοχρονιάς

Στον Ιουδαϊσμό η 'Ρος Χασανά' είναι μια από τις μεγάλες γιορτές του έτους. Γνωρίζουμε σχετικά με αυτήν από τη Μισνά στην αρχή της χριστιανικής εποχής. Η γιορτή γιορτάζεται την 1η του μήνα Τισρί. Στην Παλαιά Διαθήκη παραδόξως δεν έχουμε σχεδόν καμία αναφορά σε μια τέτοια γιορτή. Στο Λευιτικό μόνο (Λευιτ. 23,24-25), κείμενο πολύ μεταγενέστερης εποχής, αναφέρεται πως την πρώτη μέρα του έβδομου μήνα υπάρχει μια μέρα αργίας με θυσίες και λατρευτικές συνάξεις. Στα απόκρυφα όμως της Παλαιάς Διαθήκης δεν υπάρχει καμιά μνεία για τη γιορτή. Ο Ιώσηπος δεν την περιλαμβάνει στον κατάλογο των ιουδαϊκών γιορτών, ενώ ο Φίλωνας την ονομάζει γιορτή των σαλίγγων που ανοίγει το μήνα των μεγάλων γιορτών, μήνα που ονομάζει 'ιερομηνία', δηλαδή, ιερό μήνα. Δεν υπάρχουν επαρκείς πληροφορίες για το πότε άρχισε να γιορτάζεται και αυτή η γιορτή.

3.

Κατά τους τελευταίους αιώνες της Παλαιάς Διαθήκης στο θρησκευτικό ημερολόγιο προστέθηκαν καινούργιες γιορτές. Άλλες κράτησαν μικρό σχετικά χρονικό διάστημα και άλλες μεγάλο. Θα αναφερθούμε στη συνέχεια σε τρεις πολύ σημαντικές γιορτές, στη γιορτή του Εξιλασμού, τη γιορτή των Φώτων

(Χανουκά) και τη γιορτή των Κλήρων (Πουρίμ).

3.1 Η γιορτή του Εξιλασμού

Η 'Γιομ Κιπούρ' είναι ακόμη και σήμερα μια από τις πιο σημαντικές γιορτές του Ισραήλ. Γιορτάζεται στις 10 του μήνα Τισρί (Σεπτέμβριος, Οκτώβριος). Το λατρευτικό τυπικό της γιορτής παραδίδεται στο Λευιτικό κεφ. 16, το οποίο είναι κείμενο μεταγενέστερης εποχής.

Πρόκειται για μια γιορτή κατά την οποία δεν εργάζεται κανείς, υπάρχει μετάνοια για τις αμαρτίες και νηστεία, σύναξη στο ναό και ειδικές θυσίες. Γίνονται τελετές για τον εξιλασμό του ιερού, των ιερέων και του λαού. Τη μέρα της γιορτής ο μέγας αρχιερέας προσφέρει θυσία έναν ταύρο για τις αμαρτίες του και για τις αμαρτίες του οίκου του, δηλαδή για τους ιερείς που έχουν ααρωνική καταγωγή. Μπαίνει για μοναδική φορά κατά τη διάρκεια του χρόνου στο άδυτο του ναού, θυμιάζει το ιλαστήριο που βρίσκεται πάνω στην κιβωτό και στη συνέχεια το ραντίζει με το αίμα του ταύρου. Κατόπιν θυσιάζει έναν τράγο για τις αμαρτίες του λαού, φέρνει το αίμα στο άδυτο του ναού και ραντίζει και με αυτό το ιλαστήριο. Αυτή η εξιλαστήρια προσφορά για τις αμαρτίες του ιερατείου και του λαού συνδέεται και με τον καθαρμό του αδύτου του ναού. Σ' αυτήν την ιεροτελεστία προστίθεται και μια ιδιαίτερη τελετουργία που παραπέμπει στον Ααρών και τη σκηνή του μαρτυρίου. Η κοινότητα προσφέρει δυο τράγους, έναν για τον Γιαχβέ και έναν για τον Αζαζέλ, μια δαιμονική δύναμη που ζει στην έρημο. Ο τράγος που προορίζεται για τον Γιαχβέ θυσιάζεται για τις αμαρτίες του λαού. Ο άλλος, μετά τη θυσία του πρώτου, οδηγείται μπροστά στον Ααρών που βάζει τα χέρια του πάνω στο κεφάλι του και εναποθέτει εκεί όλες τις αμαρτίες του λαού. Στη συνέχεια ένας πιστός μεταφέρει τον τράγο στην έρημο όπου και τον εγκαταλείπει. Η ιεροτελεστία αυτή επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο και φυσικά τη θέση του Ααρών την παίρνει ο μέγας αρχιερέας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τράγος που οδηγείται στην έρημο δε θυσιάζεται ούτε στο Γιαχβέ γιατί φορτωμένος τις αμαρτίες του λαού είναι ακάθαρτος, αλλά ούτε και στον Αζαζέλ γιατί στον Ισραήλ δεν έχουμε σε καμία περίπτωση λατρεία δαιμόνων.

Είναι ακόμη ενδιαφέρον το στοιχείο ότι δεν υπάρχει καμία αναφορά της γιορτής αυτής σε ιστορικά ή προφητικά κείμενα πριν από την αιχμαλωσία. Ούτε και για αυτή τη γιορτή μπορούμε να ξέρουμε με βεβαιότητα πότε άρχισε να γιορτάζεται.

3.2 Η γιορτή της Χανουκά

Η γιορτή αυτή ονομάζεται και γιορτή των Εγκαινίων του ναού. Η ονομασία πάντως 'ανακαίνιση' ανταποκρίνεται περισσότερο στο εβραϊκό 'Χανουκά'. Είναι η ονομασία που έδωσαν οι ραββίνοι στη γιορτή. Ο Ιώσηπος την ονομάζει γιορτή των Φώτων, ονομασία που συνδέεται με τη λατρευτική έκφραση των Ιουδαίων της εποχής, αφού κατά τη διάρκειά της ήταν χαρακτηριστική η χρησιμοποίηση φωτισμού.

Πληροφορίες για τα γεγονότα που οδήγησαν στην καθιέρωση της γιορτής έχουμε στο Α' Μακκ. 4, 36-59. Εκεί γίνεται αναφορά στις δραστηριότητες του Αντίοχου του Επιφανούς, ο οποίος βεβήλωσε το ναό της Ιερουσαλήμ καθώς και το βωμό που υπήρχε στο προαύλιό του. Πρόσφερε δηλαδή, στις 25 του μήνα κισλέου (Δεκέμβριος) του 167 θυσία στο Δία τον Ολύμπιο. Ο Ιούδας ο Μακκαβαίος κατάφερε μετά τρία χρόνια να νικήσει τον Αντίοχο και να ξαναδώσει στη λατρεία του Γιαχβέ το ναό, αφού φυσικά έκανε τον καθαρμό της βεβήλωσης και έκτισε καινούργιο βωμό. Σύμφωνα με πληροφορίες του ίδιου του βιβλίου (Α' Μακκ. 4,59) αποφασίστηκε η γιορτή να γίνει ετήσια.

Δεν είναι βέβαια σίγουρο ότι οι Εβραίοι μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν την επιθυμία τους αυτή, επειδή οι Σελευκίδες συνέχισαν να κατέχουν την ακρόπολη της Ιερουσαλήμ. Τα πράγματα άλλαξαν λίγο αργότερα όταν επήλθε ειρήνη και ο Ιωνάθαν ονομάστηκε το 152 π.Χ. μέγας αρχιερέας.

Στην αρχή του Β' Μακκ. 1,1-9 υπάρχει μια επιστολή που στέλνεται στους Ιουδαίους της Αλεξάνδρειας με την οποία τους γίνονται γνωστά τα σχετικά με την εγκαθίδρυση της γιορτής και τους προτρέπουν να γιορτάζουν και εκείνοι κάθε χρόνο τη γιορτή. Εξάλλου όλο το πρώτο μέρος του βιβλίου (Μακκ. 2,19-10,8) δεν είναι παρά μια ιστορική δικαιολόγηση της γιορτής. Το δεύτερο μέρος (Β' Μακκ. 10,8) αναφέρεται στη γιορτή του Νικάνορα που γιορταζόταν στις 13 του μήνα Αντάρ και σχετιζόταν με την ήττα που υπέστη ο αρχηγός αυτός των Σελευκιδών και το θάνατό του. Η γιορτή αυτή δεν κράτησε πολύ επειδή ουσιαστικά καλύφθηκε από τη γιορτή της Χανουκά.

Τη γιορτή της Χανουκά η οποία διατηρήθηκε τη συναντούμε και στην Καινή Διαθήκη (Ιω. 10,22) όπου αναφέρεται ως γιορτή των Εγκαινίων. Ο Ιώσηπος είδαμε πως την ονομάζει γιορτή των Φώτων (Αρχ. XII, VII, 7). Οι ραββίνοι στην αρχή την αγνόησαν, επειδή όμως ήταν μια γιορτή αγαπητή στο λαό της έδωσαν ένα νέο νόημα, ιδίως μετά την καταστροφή του ναού.

Και η γιορτή αυτή γιορταζόταν οκτώ μέρες αρχίζοντας από τις 25 του κισλεου (Δεκέμβριος). Πρόσφεραν διάφορες θυσίες στο ναό, έκαναν λιτανίες κρατώντας κλαδιά από δέντρα της περιοχής και έψαλαν ύμνους (Β΄ Μακ. 10,6-8). Η Μισνά μας πληροφορεί πως άναβαν μπροστά στο σπίτι τους ένα λυχνάρι για κάθε μια από τις οκτώ μέρες της γιορτής. Το άναμμα των λυχναριών σχετίζεται με την εγκατάσταση καινούριας επτάφωτης λυχνίας, σύμφωνα με το Α΄ Μακκ. 4,50 .

3.3 Η γιορτή των Πουρίμ

Αυτή βρίσκει το λόγο καθιέρωσής της στο περιεχόμενο του βιβλίου της Εσθήρ. Πουρίμ σημαίνει κλήροι και σχετίζεται με το ότι ο Αμάν, εχθρός των Εβραίων, τράβηξε κλήρο για να αποφασίσει ποια μέρα θα τους εξόντωνε. Το σχέδιό του δεν ευοδώθηκε και αντί να σκοτωθούν οι Εβραίοι ο βασιλιάς διέταξε να σκοτώσουν τον πρωθυπουργό του. Στο βιβλίο της Εσθήρ, εξυμνείται η ίδια καθώς και ο θεός της ο Μαρδοχαίος που με την παρέμβασή του εξοντώθηκε ο Αμάν.

Το βιβλίο της Εσθήρ βέβαια δεν είναι ένα ιστορικό βιβλίο, όμως αφηγείται γεγονότα που ουσιαστικά οδήγησαν την καθιέρωση μιας γιορτής κατά κάποιον τρόπο εθνικής. Δε συνδέεται ούτε με το Γιαχβέ, για το όνομα του οποίου δε γίνεται καμία αναφορά στο εβραϊκό βιβλίο της Εσθήρ, αλλά ούτε και για τη λατρεία του στο ναό.

Το πιο πιθανό είναι πως η γιορτή αυτή ξεκίνησε από τις κοινότητες των Εβραίων της ανατολικής διασποράς, ίσως στα Σούσα και γιορταζόταν ως ανάμνηση κάποιου διωγμού τον οποίο κινδύνεψαν οι Εβραίοι να υποστούν αλλά τελικά τον απέφυγαν. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε ότι οφείλεται σε θαύμα. Από την Περσία η γιορτή πέρασε πρώτα στη Μεσοποταμία και στη συνέχεια στην Παλαιστίνη. Πάντως είναι χαρακτηριστικό πως στο βιβλίο της Σοφίας Σιράχ, όπου υμνούνται όλοι οι σημαντικοί πρόγονοι του Ισραήλ (Σοφ. Σιρ. Κεφ. 44-50), δεν υπάρχει πουθενά θέση για το Μαρδοχαίο και την Εσθήρ. Η γιορτή εμφανίζεται για πρώτη φορά στο Β΄ Μακκ. 15,36, όπου ονομάζεται ως 'ημέρα του Μαρδοχαίου'. Στο εβραϊκό κείμενο της Εσθήρ ονομάζεται 'ημέρες των Πουρίμ'. Με αυτήν την ονομασία η γιορτή έγινε γνωστή στην Αίγυπτο το 114 π.Χ. Η γιορτή αυτή γιορτάζεται ακόμη στις μέρες μας στο Ισραήλ με τον τρόπο που γιορτάζεται το καρναβάλι στο δυτικό κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Για την πιο άρτια παρουσίαση του θέματος χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω εργασίες :

R. de Vaux, Les institutions de l' Ancien Testament v. II, Paris 1991, 383-429.

J. Schreiner, Theologie des Alten Testaments, Würzburg 1995, 278.

G. Fohrer, Geschichte der israilitischen Religion, Berlin 1969, 199.

A.H. J. Gunneweg, Biblische Theologie des Alten Testaments, Stuttgart, Berlin, Köln 1993, 127-133.

W. H. Schmidt, Alttestamentlicher Glaube, Neukirchen-Vluyn, 1968, 175-185.

G. Braulik, Studien zur Theologie des Deuteronomiums, Stuttgarter Biblische Aufsatzbände Altes Testament, Stuttgart, 1988, 95-121.